

STRATEGIE: PROBLEME METODOLOGICE ACTUALE

Dr. Antonia COLIBĂȘANU

*Analist principal și Director de Operațiuni, Geopolitical Futures,
profesor asociat la Academia de Studii Economice*

În anul 2008, s-a încheiat perioada de tranziție de după Războiul Rece. De atunci, odată cu diminuarea încrederii în globalizare și promisiunile acesteia, lumea a revenit, încet, la temerile fundamentate de statele naționale. Puterile continentale „vechi”, precum Rusia, China, dar și Iran sau Turcia, au început să-și facă auzită vocea la nivel global, în timp ce Statele Unite încearcă să-și diminueze implicarea (și cheltuiala) în afacerile globale. Toate acestea par să pună în lumină, azi mai mult decât altădată, interesele statelor naționale. De fapt, interesele naționale nu au dispărut niciodată – chiar și atunci când lumea se gândea că globalizarea va salva Terra de toate problemele și va aduce pacea, interesele naționale erau cele care dictau ordinea mondială. Ceea ce se întâmplă acum, după 2008, este faptul că realitatea (în detrimentul promisiunii speranței) este mai vizibilă, „mai” publică pentru toată lumea. Interesul național nu a dispărut, așa cum globalizarea nu a urmărit o diluare a statelor. Dimpotrivă.

Tocmai pentru că această realitate este mai vizibilă acum decât în urmă cu câteva decenii, tocmai pentru că este percepută direct de cetățeni, care sunt din ce în ce mai preocupați și își doresc un control mai sporit, mai personal, al propriei securități, consider că se impune o discuție asupra modului în care abordăm strategic această realitate și, în esență, o discuție asupra a ceea ce înseamnă strategie și proces strategic.

Strategia națională este determinată, în mare parte, de geografie. Dar, având în vedere schimbările socio-economice, geografia, în mare parte, se schimbă și ea. Cu siguranță, strategiile operaționale, care decurg din imperativele ce alcătuiesc determinanții strategiei naționale, trebuie să se adapteze la schimbările de mediu. Înțelegerea acelor elemente care conduc la schimbările ce influențează viața de zi cu zi a cetățenilor ne ajută să determinăm cum se schimbă – sau cum ar trebui să se schimbe – strategia la nivel operațional.

Acest articol prezintă succint principalele elemente care au influențat gândirea strategică după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, referindu-se la problematica pe care acestea le-a adus în prim-plan. Concluziile se referă la modul în care planificarea strategică va evolua, având în vedere determinanții contextuali ai momentului, precum și noua etapă istorică în care am intrat, din 2008. Pentru că gândirea strategică este strâns legată de analiză, problemele caracteristice metodologiei analitice, așa cum se reliefează ele astăzi, punctează provocările procesului strategic. Astfel, din punct de vedere metodologic, lucrarea consideră, în cele ce urmează, atât analiza, cât și modelarea analitică drept cadru fundamental pentru planificarea strategică. De aceea, în concluzii se află inclusiv câteva tendințe-cheie, explicate și prin experiența, „lecțiile” trecutului, care pot să modifice, în viitor, procesele strategice și metoda analitică.

Cuvinte-cheie: Război Rece, operaționalizare, globalizare, pace relativă, conflict militar.

Motiv: *Pe 18 iunie 2019, ministrul rus al apărării, Sergey Shoigu, a anunțat că Rusia intenționează să dezvolte „o nouă teorie a războiului”. A subliniat, de asemenea, faptul că „noua generație a conflictelor este compusă dintr-un set de mijloace clasice și asimetrice, unde acțiunile combative sunt fluide, iar timpul pentru a corecta greșelile lipsește”¹. El a adăugat și faptul că, „astăzi, are prioritate dezvoltarea unei teorii a războiului, care se poate aplica pe termen mediu”. Toate cele spuse de Shoigu nu sunt noutăți, chiar dacă presa le-a raportat ca atare. Ele nu fac altceva decât să confirme starea lucrurilor. Mai mult, cele spuse accentuează faptul că operaționalizarea strategiei naționale (grand strategy) nu este doar un proces complex – ceea ce, din nou, este un truism –, ci și că acesta a devenit extrem de fluid, extrem de flexibil, odată cu diversificarea problematicii strategice. Dezvoltarea unei teorii care să servească termenului mediu, în timp ce se iau în considerare manevrele tactice ale diferitelor părți interesate (state sau nu), devine o prioritate pentru actorii statali – dar cum se face efectiv acest lucru este cel puțin dificil și pune probleme, pentru că termenul scurt nu poate servi pentru termenul mediu în mod exclusiv. Declarația lui Shoigu, similară cu alte declarații politice de același gen, servește ca punct de pornire pentru această lucrare, care încearcă să găsească un răspuns la întrebarea legată de problemele întâmpinate în practică, astăzi, în procesul de operaționalizare a strategiei naționale.*

Introducere

Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a setat modul în care a evoluat Războiul Rece și, într-un final, modul în care acesta s-a încheiat. Lecțiile învățate pe câmpul de luptă au fost folosite drept puncte-cheie în dezvoltarea strategiilor care trebuiau să conducă la rezolvarea unor probleme majore care ar fi apărut în conflict. Odată cu încheierea Războiului Rece, s-a sperat că pacea va dăinui pe termen lung. Globalizarea, precum și ideea de a „gândi global

¹ Articol publicat de Interfax – „Russian defense minister says new warfare theory required”, 18 iunie 2019, citat de BBC Monitoring Service și RIA Novosti, disponibil la <https://ria.ru/20190618/1555661861.html>, accesat la 18 iunie 2019.

Sfârșitul anilor '90 și începutul anilor 2000 este perioada considerată drept revoluția afacerilor militare în ceea ce privește strategia.

și acționa local” au influențat nu doar socio-economia mondială, ci și mediul de securitate și percepția publică asupra problemelor de securitate și apărare. Conflictele locale și regionale au fost cunoscute la nivel global, dar, în timp ce forțe armate internaționale acționau pentru a rezolva conflictul, în plan global, a existat o perioadă de pace relativă. În același timp, Statele Unite, câștigătoare ale Războiului Rece, aveau să devină gardianul mondial – un rol nu doar natural, ci și văzut drept pozitiv de cei mai mulți actori (statali sau nestatali).

Percepția păcii relative nu s-a tradus însă într-o relaxare la nivelul gândirii strategice. Dimpotrivă, digitalizarea, precum și alte transformări sociale au produs schimbări notabile în ceea ce privește evoluția strategiei, ca temă largă, dar și ca proces, în sensul strategiei operaționale. Sfârșitul anilor '90 și începutul anilor 2000 este perioada considerată drept *revoluția afacerilor militare* în ceea ce privește strategia². 11 septembrie 2001 a fost evenimentul care a confirmat necesitatea revoluției despre care se discuta la nivel administrativ.

Mai târziu, în 2008, două evenimente au schimbat semnificativ lumea în care trăim. Mai întâi, criza economică a confirmat (tuturor) că globalizarea are și efecte negative, nu doar pozitive, asupra societății. Apoi, războiul convențional a reapărut pe harta Europei, având în vedere conflictul ruso-georgian din același an. Această tendință a fost reconfirmată în anul 2014, când invazia Rusiei în estul Ucrainei și anexarea Crimeei nu doar că au readus în discuție Războiul Rece, dar, mai important, au determinat evaluarea modului în care se modifică procesul strategic la nivel operațional. Resurgența Rusiei într-o putere regională, alături de creșterea în importanță la nivel global a Chinei, în timp ce digitalizarea are efecte exponențiale asupra societății, determină o creștere a complexității la nivel global și, în esență, o creștere a complexității la nivel strategic.

Modelarea strategică

Geografia determină strategia națională (grand strategy), în sensul în care prin geografie se stabilesc imperativele statului respectiv³. Integritatea teritorială, *in extenso*, este cheia primordială a strategiei

² Christian Brose, „The New Revolution in Military Affairs”, în *Foreign Policy*, 16 aprilie 2019, disponibil la <https://www.foreignaffairs.com/articles/2019-04-16/new-revolution-military-affairs>, accesat la 10 iunie 2019.

³ În sensul de *imperative geopolitice*, acele elemente pe care statul-națiune trebuie să le privească prioritar, astfel încât să se păstreze integritatea teritorială și securitatea națională.

naționale. Astfel, strategia ia în considerare resursele, posibilele vulnerabilități, dar și oportunitățile de creștere, toate într-un cadru corespunzător de stabilitate și dezvoltare pentru populația statului respectiv: „*Relieful încâtușează liderii politici, dându-le mai puține opțiuni și un spațiu de manevră mai mic*”⁴.

Numărul limitat al opțiunilor, precum și caracteristicile populației sunt elementele fundamentale ale strategiei naționale. În timp ce geografia definește granițele strategiei naționale (grand strategy), celelalte aspecte, care se referă la societate și ceea ce-i leagă pe oameni unul de altul, sunt elementele care modelează opțiunile particulare pe care le au liderii politici, la un moment dat. Aceste opțiuni, referindu-se la termenul mediu și lung, determină modul în care strategia națională se operaționalizează.

Modelarea strategică, făcută cu scopul de a operaționaliza strategia națională, are câteva caracteristici, derivate din procesul decizional⁵:

- *în plan temporal*: se adresează termenului mediu și lung;
- *frecvență*: apare în urma unui ciclu formal de planificare;
- *efort*: cere input semnificativ în ceea ce privește temele-cheie (geografie, istorie, științe sociale, tehnologie), precum și informație specifică despre funcții-cheie ale statului, ce se referă la problemele de rezolvat prin operaționalizarea strategiei;
- *consecințe*: procesul, odată inițiat, precum și operaționalizarea strategică în sine influențează direcția pe termen lung a statului respectiv (și, implicit, a aparatului de asigurare a securității naționale) și dinamica sa competitivă.

În esență, fără actul decizional, nu există strategii și nici operaționalizarea acestora. Dar, în mod fundamental, decizia trebuie corelată cu numărul limitat al opțiunilor existente, fiind dependentă, la rândul său, de analiză. Astfel, contextul particular și interesele aflate în joc la un moment dat sunt cele care transformă strategia în acțiune sau care schimbă strategia operațională, reconsiderând opțiunile pe care liderii politici le au la un moment dat. În timp ce se referă la scopuri pe termen lung, procesul de operaționalizare strategică este dependent de realități existente pe termen scurt: acele lucruri care se raportează la probleme recente ce trebuie soluționate sau probleme viitoare, anticipate, având în vedere contextul actual și scenariile specifice.

În timp ce geografia definește granițele strategiei naționale (grand strategy), celelalte aspecte, care se referă la societate și ceea ce-i leagă pe oameni unul de altul, sunt elementele care modelează opțiunile particulare pe care le au liderii politici, la un moment dat.

⁴ Tim Marshall, „*Prisoners of Geography*”, CPI Group, 2016, pp. ix.

⁵ Craig S. Fleisher, Babette E. Benssusan, „*Business and Competitive Analysis*”, 2007, pp. 1-16, adaptare din teoria de afaceri de analiză competitivă, definiția strategiei.

Având în vedere proiecția strategică, doar evenimentele care au potențial de influență pe termen mediu și lung trebuie analizate. Acest lucru înseamnă că se realizează și o categorisire a evenimentelor – relevante sau irelevante, importante momentan sau pe termen lung etc.

Planificarea strategică este deci dependentă de metoda analitică. Analiza ajută decidenții să înțeleagă și să previzioneze schimbările critice, de impact strategic. Prin analiză, se răspunde la câteva întrebări care, de fapt, modelează strategia, astfel:

❖ *„Care este situația de fapt, actuală?”* – în geopolitică, răspunsul la această întrebare este dat prin contextualizarea tridimensională a politicului, economicului și sectorului militar aparținând unui stat național. Toate trei dimensiunile sunt interdependente și redau puterea unui stat la nivel global. Securitatea statală depinde de coordonarea celor trei dimensiuni și, astfel, cunoașterea detaliilor care caracterizează situația actuală, pentru toate și fiecare dintre ele, înseamnă, de fapt, cunoașterea gradului de securitate pentru un stat național.

❖ *„Ce influențează (sau ar putea influența în viitor) starea de fapt, actuală?”* – această întrebare se referă la acele elemente care pot deveni amenințări sau, dimpotrivă, benefice pentru cele trei dimensiuni ce caracterizează starea de fapt (menționate mai sus), atât interne, cât și externe. În definirea elementelor care pot influența starea de fapt pentru un stat național, trebuie făcută analiza evenimentelor. Având în vedere proiecția strategică, doar evenimentele care au potențial de influență pe termen mediu și lung trebuie analizate. Acest lucru înseamnă că se realizează și o categorisire a evenimentelor – relevante sau irelevante, importante momentan sau pe termen lung etc.

❖ *„Care sunt scenariile?”* – pentru a modela strategia, trebuie luate în considerare acele rezultate pe termen lung, având în vedere evenimentele cu putere de influență asupra stării actuale. Pentru aceste rezultate, se vor realiza seturile de opțiuni care pot deveni alegeri strategice în viitor, în contextul operaționalizării strategiei. Rezultatele așteptate sunt scenariile la care se poate reacționa prin acțiune.

❖ *„Care sunt opțiunile?”* – în acest stadiu, este evident că direcția/direcțiile pe care le pot alege liderii politici sunt foarte rar (spre niciodată) acele direcții pe care ei le promovează declarativ ca opțiuni personale, pe care și-ar dori să le aleagă. În realitate, scenariile sunt cele care setează lista opțiunilor strategice, având în vedere obiectivele și strategia națională. Alegerile, deși personale, sunt posibile doar la nivelul tactic și depind de opțiunile disponibile, setate de așteptările creionate prin analiză.

În centrul procesului analitic se află datele disponibile pentru construcția informațională – elementul premergător pentru înțelegerea

relevanței evenimentelor care pot influența starea de fapt. Având în vedere că, la baza procesului analitic, stau datele, ca indicator al potențialului de influență – și nu informațiile, un mod prin care putem identifica dacă datele indică într-adevăr un eveniment relevant sau, la modul general, un element⁶ care poate fi relevant pentru procesul de planificare strategică sau pentru strategia operațională este acela de a urma trei pași critici de verificare a relevanței. Acești pași constau în răspunsul la trei întrebări:

1. „Ce?” – ce s-a întâmplat, care este elementul care ne interesează, o definiție în cei mai simpli termeni posibili.

2. „Și ce dacă?” – de ce este relevant, având în vedere efectul potențial.

3. „Și acum (ce urmează)?” – se stabilește efectul real pe care evenimentul sau elementul îl are asupra stării de fapt, considerându-se atât relevanța, cât și temporalitatea. Acest pas este cel în care evenimentul sau elementul, după caz, este categorisit tactic sau strategic. De regulă, pentru elementele strategice, această întrebare nu are un răspuns clar, caz în care se trece la următoarea etapă de analiză, având în vedere complexitatea subiectului.

În timp ce întrebările care ghidează analiza și planificarea strategică rămân neschimbate, răspunsurile sunt dependente de evoluția socială, care are, în consecință, puterea de a schimba strategia operațională. În esență, schimbările care influențează modul în care se dezvoltă societatea umană sunt cele care pun probleme și în analiză.

Conducerea, leadership-ul unui stat național trebuie să-i asigure securitatea și, prin efortul de a consolida această stare de fapt, se lucrează efectiv la creșterea puterii statului la nivel mondial.

Influențe asupra modelării strategice

Conducerea, leadership-ul unui stat național trebuie să-i asigure securitatea și, prin efortul de a consolida această stare de fapt, se lucrează efectiv la creșterea puterii statului la nivel mondial. Sigur, minimal, planurile puse în aplicare pentru întărirea securității naționale conduc la scăderea efectelor negative determinate de agresivitatea competitorilor statului respectiv în plan global.

⁶ „Element” este traducerea din limba engleză pentru „issue” – definit în context analitic ca „problemă” sau „rezultat” care trebuie analizat, având în vedere implicațiile potențiale atât pentru mediul înconjurător, cât și pentru actorii la care face referire analiza. Referire la articolul de același autor – „New Technologies and Immutable Geopolitical Constraints”, publicat în *Proceedings of the XXth International Conference Intelligence in the Knowledge Society*, Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București, 2016, pp. 47-59.

Menținerea securității pentru populație este unul dintre obiectivele strategiei naționale. Pentru a-l îndeplini, planificarea strategică urmărește obiectivele care se referă la abordarea tridimensională politic-economic-militar, teme nu doar interdependente, dar și sincronizate, la nivel operațional.

Menținerea securității pentru populație este unul dintre obiectivele strategiei naționale. Pentru a-l îndeplini, planificarea strategică urmărește obiectivele care se referă la abordarea tridimensională politic-economic-militar, teme nu doar interdependente, dar și sincronizate, la nivel operațional. Acest lucru înseamnă ca leadership-ul (politic, dar nu numai) are nevoie să cunoască acele elemente care modifică evoluția socială, pentru a încerca să le folosească prin actul de planificare și, apoi, prin operaționalizarea strategiei.

Pentru a înțelege caracteristicile acelor elemente care au puterea să modifice tendințele de dezvoltare socială și deci gândirea strategică, trebuie să încercăm să le identificăm pe acelea care au avut un rol asemănător în istoria recentă. Ca atare, în continuare, am evidențiat întrebările care au condus, prin răspunsurile lor, la schimbări în gândirea strategică. Scopul acestui demers este acela de a defini elemente contextuale curente care sunt sau pot deveni factori de influență asupra procesului de planificare strategică (și operaționalizare). Perioada istorică luată în calcul este cea care a urmat încheierii celui de-al Doilea Război Mondial.

Factori de influență de pe terenul de luptă – direcție și centralitate

În anii '50, imediat după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial și la începutul Războiului Rece, cele două puteri mondiale ale momentului – SUA și URSS – și-au reconsiderat modelele strategice. Departamentul de război al SUA a publicat, în 1955, documentul „*Global logistics and strategy*” („*Logistică globală și strategie*”), alcătuit de Richard M. Leighton și Robert W. Coakley⁷, în care se atrăgea atenția faptului că apărarea militară și actul securitar trebuie privite din punctul de vedere al caracterului lor interconectat, atunci când susțin implementarea strategiei.

Focusul strategic al SUA după război a fost să existe siguranța că tehnicile de planificare urmăresc eficientizarea resurselor (umane și materiale deopotrivă) în cazul operațiunilor comune dezvoltate în combinații diferite: pe uscat, pe mare, pe calea aerului, într-o manieră

⁷ Richard M. Leighton, Robert W. Coakley, „*Global Logistics and Strategy, 1940-1943*”, Center of Military History, U.S. Army, publicat online în 1995, după prima tipografie, în 1955 – o copie digitală a originalului poate fi accesată la https://history.army.mil/html/books/001/1-5/CMH_Pub_1-5.pdf, accesat la 3 iunie 2019.

în care alocarea resurselor este făcută într-o abordare coordonată și nu competitivă (între operațiuni). Textul a relevat, de asemenea, și nevoia de „*coordonare interagenție*”⁸, având în vedere nevoia de operaționalizare strategică atât la nivel militar, cât și civil.

Din perspectivă analitică, textul lui Leighton și Coakley reamintește de nevoia de a stabili centrul și direcția de percepție (și analiză) ca un element de importanță strategică. Atunci când centrul este principalul factor care contează în implementarea strategiei, direcția de percepție analitică este dinspre centru spre orizont (cum afectează centrul mediul înconjurător lui?). Dacă centrul este cel afectat de strategia implementată, atunci direcția de analiză este de la orizont spre centru (cum afectează orizontul centrul?), într-o încercare de a stabili toate elementele care pot să *nu* funcționeze în operaționalizarea strategiei. În acest fel, și analistul stabilește modul (modurile) în care strategia este influențată. Această metodă este considerată cea mai utilă pentru verificarea detaliilor care pot aduce atingere planurilor de operaționalizare.

Fundamental, factorul de influență asupra strategiei este modul în care operațiunile sunt percepute, holistic – nodurile în care acțiunile se întâlnesc devin centrale atât pentru cel care planifică, precum și pentru cel care implementează strategia. Această concluzie se desprinde, de fapt, din analiza greșelilor făcute pe câmpul de luptă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial – unde, pentru SUA, eficiența logistică a jucat un rol decisiv. Nevoia de a avea nivelul civil și cel militar în sincron a anticipat nevoia strategică din timpul Războiului Rece, previzionând, prin acest lucru, modul în care s-au făcut planificarea și operaționalizarea strategică în perioada ce avea să urmeze.

Pentru URSS, strategia elaborată de Tukhachevsky⁹, înaintea și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, și care se referea la impactul motorizării și aeronauticii în conflicte armate a evoluat într-o discuție asupra modului în care se desfășurau operațiunile speciale extinse, de anihilare. Întrebarea principală pentru Uniunea Sovietică era referitoare la viteza forțelor militare mecanizate¹⁰.

*Fundamental,
factorul de
influență asupra
strategiei este
modul în care
operațiunile
sunt percepute,
holistic –
nodurile în
care acțiunile
se întâlnesc
devin centrale
atât pentru cel
care planifică,
precum și
pentru cel care
implementează
strategia.*

⁸ *Ibidem*, citat din pp. ix.

⁹ Mikhail Tukhachevsky (1918-1937) a fost un strateg militar rus, arhitectul doctrinei și strategiei sovietice în timpul celui de-al Doilea Război Mondial; a influențat decisiv gândirea strategică sovietică din timpul Războiului Rece.

¹⁰ Lawrence Freeman, „*Strategy – A History*”, Oxford University Press, New York, 2013, pp. 517, versiunea Ebook.

Generalul francez André Beaufre a fost primul dintre gânditorii occidentali din forțele armate care a expus, în 1963, un mod de abordare a strategiei într-un dialect diferit de cel militar.

Această paradigmă, la fel ca în cazul SUA, a anticipat modul în care s-a desfășurat Războiul Rece pentru URSS. De fapt, operaționalizarea strategică pentru sovietici viza rapiditatea cu care forțele sovietice puteau să dezvolte operațiuni de manevră în proximitatea și în interiorul teritoriului NATO, cu o mobilizare minimă, astfel încât să poată atinge obiectivul înainte ca forțele americane să ajungă în Europa. În primii ani ai Războiului Rece – anii '50 și '60, URSS a testat operativ această strategie prin operațiunile menite să mențină controlul asupra statelor-satelit din Europa Centrală (campaniile din Ungaria și Cehoslovacia¹¹).

Din perspectivă analitică, argumentele de ordin strategic ale URSS au avut în vedere direcția orizont-centru, concentrându-se pe elementele care pot să-i influențeze stabilitatea, controlul operațional. Centralitatea nu a reprezentat o preocupare pentru sovietici și nu a privit nodurile de acțiune (militară și civilă) ca fiind importante pentru planificarea și implementarea strategiei, având în vedere că erau preocupați doar de menținerea unei dependențe minime față de exteriorul zonelor pe care nu le controlau, concomitent cu exercitarea maximă a controlului acolo unde acesta exista și asupra interiorului URSS (mai ales în plan socio-economic). Factorul de influență asupra strategiei, în acest caz, a fost temporalitatea: în sensul timpului și oportunității unei operațiuni, ceea ce subliniază importanța analizei de eveniment în procesul de planificare și operaționalizare strategică.

Factori de influență dialectici – permanența amenințărilor

În 1963, generalul francez în rezervă André Beaufre a definit *strategia* ca fiind „arta dialectică a unui cuplu de voință care apelează la forță pentru soluționarea conflictului dintre ei”¹². El a fost primul¹³ dintre gânditorii occidentali din forțele armate care a expus, la acea vreme, un mod de abordare a strategiei într-un dialect diferit de cel militar. Pentru el, Războiul Rece, care tocmai începuse, nu era nou, ci permanent. În acest sens, în lucrările sale, a subliniat importanța conceptului de „putere statală”, spunând implicit că luptele nu se mai dau

¹¹ În timpul revoluției ungare din 1956, intervenția militară a URSS (Operațiunea Vârtej), lansată de mareșalul Ivan Konev, și intervenția militară de ocupare a Cehoslovaciei, incluzând și trupe ale membrilor Pactului de la Varșovia, pe 21 august 1968, după implementarea Doctrinei Brejnev.

¹² În lucrările lui André Beaufre – „*Introduction à la Stratégie*” (1963) și „*Dissuasion et Stratégie (1964)*”, apud Beatrice Heuser, „*The evolution of Strategy*”, Cambridge University Press, 2010, pp. 22.

¹³ Lawrence Freeman, *op. cit.*, pp. 532.

doar pe câmpul de bătălie, ci și în sfera culturală, economică și în toate celelalte aspecte sociale. Pentru planificarea strategică, acest lucru se traducea, în opinia lui, în evidențierea „*dialecticii cuplului de voință opusă*”¹⁴, asupra căruia statul ar fi putut să formuleze strategii operaționale care, chiar dacă aparent erau conflictuale, ar fi susținut același obiectiv strategic și deci parte a strategiei naționale, ca întreg.

Lucrările sale au fost criticate, la vremea lor, ca fiind dificil de urmărit, având în vedere cantitatea mare de filosofie atașată problematicilor de securitate, și, prin urmare, considerate a fi mai puțin practice¹⁵. Totuși, nu a fost singurul care a privit lucrurile în acest sens, deși, probabil, a fost pionierul ideii de implementare a strategiilor de descurajare ca fiind necesare și pentru alte zone sociale și nu doar valabile domeniului militar. În 1967, de cealaltă parte a Atlanticului, James Wylie, în lucrarea intitulată „*Military Strategy*”, a arătat că, „în SUA, nu a fost dezvoltată o teorie generală a strategiei, de care era nevoie urgentă”¹⁶. Wiley, de asemenea, a vorbit despre conceptul de *putere* ca fiind esențial pentru motivul, înțelegerea strategiei. În lucrările sale, a împrumutat idei de la Mahan¹⁷, sugerând faptul că obiectivul strategic este, de fapt, controlul (în acest fel, întâlnindu-se, în gândire, și cu strategii sovietici ai timpului). Având în vedere acest lucru, Wiley a considerat strategia dependent de două elemente care ajutau la dobândirea unui grad sporit de control: logistica și relațiile internaționale. El a înțeles strategia în termeni de „*scopuri și mijloace*” și a făcut distincție între două maniere de operaționalizare: directivă și cumulativă¹⁸.

Ideile lui James Wiley asupra strategiei, din perspectiva metodologiei analitice, se referă la secvențialitate.

Ideile lui asupra strategiei, din perspectiva metodologiei analitice, se referă la secvențialitate. Având în vedere evenimentele sau elementele analizate înainte și/sau în timpul planificării strategice, rezultă două opțiuni de acțiune. În cazul operaționalizării directive, planificarea

¹⁴ André Beaufre, „*Deterrence and Strategy*”, traducere de general-maior R.H. Barry, Frederick A. Praeger Publ. House, 1966, pp. 23.

¹⁵ Bernard Brodie, prin recenzie „*André Beaufre on Strategy – A Review of Two Books*”, livrează una dintre cele mai dure critici la adresa textului extrem de filosofic al lui Beaufre; disponibil în variantă digitală la <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/papers/2008/P3157.pdf>, accesat la 29 mai 2019.

¹⁶ Roger W. Barnett și J.C. Wylie, „*Military Strategy: A General Theory of Power Control*”, *Naval War College Review*, 1991, vol. 44, nr. 2, art. 14., pp. 134, disponibil la: <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol44/iss2/14>, accesat la 29 mai 2019.

¹⁷ Alfred Thayer Mahan (1840-1914) a fost un ofițer de marină și istoric american a cărui operă a influențat strategia SUA în Primul Război Mondial, motiv pentru care este numit adesea și cel mai important strateg american al secolului 19.

¹⁸ Lawrence Freeman, *op. cit.*, pp. 578.

*John Boyd
a readus în
actualitate
textele lui
Beaufre și
Wiley, dându-le
înțeles practic
prin așa-numită
buclă OODA,
teorie prin care
a subliniat
necesitatea
de a aborda
problemele
într-o manieră
holistică.*

strategică urmează o secvențialitate liniară, aceasta fiind folosită mai ales în ofensivă. În cazul operaționalizării cumulative, planificarea strategică se referă la punctele critice – elementele (rezultate ale evenimentelor investigate sau elemente observate în timpul investigației) se adună unul peste altul, acțiunea intervenind doar atunci când ea devine critică. Această manieră este folosită în cazul în care statul alegea o poziție defensivă, cu scopul de a limita controlul adversarului strategic.

Atât Wylie, cât și Beaufre au subliniat fluiditatea actului de planificare și operaționalizare strategică. Pentru că au pus *puterea* în centrul discuțiilor despre strategie, ei au evidențiat, de fapt, caracterul complex al acesteia. În același timp, ambii au scris în timpul Războiului Rece, iar lucrările lor se referă la strategia de descurajare a adversarului. Factorul de influență definitoriu pentru strategie, în acest caz, se referă la modul în care se reliefează starea de fapt. Doar cu o bună evaluare a statu-quoului la un anumit moment dat se poate înțelege sursa puterii pentru un stat – și deci modul prin care acesta o poate păstra și, eventual, amplifica. Analiza evenimentelor care urmează primului pas din metodologia analitică este dependentă de prioritățile setate prin definiția stării de fapt.

Influențe agile – atitudinea adaptivă

În anii '70, când Războiul Rece se încălzise convențional în sudul Asiei, lucrările lui Wylie și ale lui Beaufre, inițial refuzate pe motiv că sunt prea abstracte pentru gândirea militară, au fost reluate în discuțiile despre strategie. Cum noile tehnologii puneau probleme doctrinelor și modelelor de gândire existente, colonelul de aviație (r.) John Boyd, pilot cu experiență în războiul din Coreea, a readus în actualitate textele celor doi, dându-le înțeles practic prin așa-numită *buclă OODA*, teorie prin care Boyd a subliniat necesitatea de a aborda problemele într-o manieră holistică.

OODA este un acronim pentru *observație*, *orientare*, *decizie* și *acțiune*, toate urmând să redea agilitate. Ideea de bază pe care își fundamentează Boyd teoria referitoare la modelarea strategică se referă la faptul că orice acțiune întreprinsă în mediul înconjurător îl schimbă pe acesta din urmă. În consecință, planificarea operațională trebuie să se concentreze pe efectele pe termen scurt ale evenimentelor sau elementelor analizate.

De asemenea, Boyd a subliniat și pericolul ideilor preconcepute pentru procesul decizional strategic. Pentru că etapa în care observăm ce se întâmplă conține mai multă incertitudine decât claritate, interpretarea se face într-un mod subiectiv, după cum îi servește celui care observă mediul înconjurător. În acest sens, lucrarea lui este esențială pentru înțelegerea că dezorientarea este un fenomen din ce în ce mai prezent în ultimele decade ale secolului 20 (și nu numai), ca efect a ceea ce spuneau Beaufre și Wylie: permanentizarea unui război rece sistemic, ce cuprindea toate aspectele sociale, cu elemente adunate din toate zonele și claritate limitată asupra acțiunilor ofensive. Boyd subliniază și nevoia de a adapta procesul de planificare strategică la *teoria haosului*, pe care el o vede evoluând în spațiul securitar: sistemele dezordonate se construiesc pe microcauze care au efecte neașteptate.

Scopul, conform celor spuse de Boyd, este ca procesul de planificare și implementare strategică să fie disruptiv pentru procesul decizional al adversarului. Pentru el, nu există echilibru – legile fizicii și ale econometriei nu sunt aplicabile pe termen scurt, iar termenul scurt este cel care, în condițiile de față, pare să influențeze cel mai mult termenul mediu și lung. Ca atare, ideea că totul tinde către un echilibru este invalidată. Totuși, ceea ce se menține este centralitatea – miezul lucrurilor este redat de acele idei și elemente care definesc strategia națională, interesul național. Centralitatea trebuie să se adapteze pentru obținerea rezultatelor, în lipsa echilibrului și în prezența haosului. Pentru ca acest lucru să fie posibil, este necesară agilitate – și nu viteză, presupunând analiza rapidă și reacția pe termen scurt ca factori decisivi în operaționalizare.

Obiectivul principal al oricărei strategii operaționale este să creeze confuzie și incertitudine în mintea adversarului. Acest lucru va diminua dorința acestuia de a se opune prin orice formă combativă (conflict moral), pentru că realitatea lui va fi distorsionată. Pentru succesul unei astfel de strategii, planificarea strategică trebuie consolidată și continuată în paralel, urmărind să se folosească avantajele obținute prin conflictul moral pentru atacul asupra mașinii de război a adversarului (conflict fizic).

Translatând teoria lui Boyd în context contemporan, pentru exemplificare, utilizarea *tacticii deceptive*¹⁹, prin lansarea de campanii

Obiectivul principal al oricărei strategii operaționale este să creeze confuzie și incertitudine în mintea adversarului.

¹⁹ De decepție.

Din perspectivă analitică, bucla OODA subliniază dependențele (dintre actori, dintre actori și mediu etc.) ca element-cheie pentru planificarea strategică, alături de esența temporalității, care definește oportunitatea operaționalizării strategice.

de comunicare publică ce au drept scop distorsionarea realității, este astăzi parte a strategiilor operaționale utilizate de toate marile puteri. Fenomenul *fake news* folosit de Rusia în estul Europei și nu numai este parte din tacticile care produc distorsionarea realității, astfel încât atenția populației-țintă să se îndrepte către alte subiecte decât cele care țin de securitatea națională și, în general, de strategia națională. Și în acest caz, conflictul moral este folosit pentru a obține avantaje și pentru a susține atacuri ulterioare asupra capacităților fizice ce țin de aparatul securitar al statelor în cauză. Atacurile asupra infrastructurii critice pot fi exemplu pentru un conflict fizic ce folosește avantajele provenite din rezultatele conflictului moral.

Printre contribuțiile lui Boyd se află surpriza și, în mare măsură, tacticile ce produc stare de șoc, ca parte a strategiei, având în vedere importanța mentalului în lupta cu adversarul. Manevrele legate de conflictul moral sunt, de asemenea, incluse în discursul lui Boyd în cadrul operaționalizării strategice, având în vedere că scopul acestora este să anihileze spiritual adversarul și deci dorința acestuia de a opune rezistență și a lupta în plan fizic. Contextul lucrărilor lui Boyd rămâne Războiul Rece, când inamicul era substanțial cunoscut, deși tematica abordată este extrem de actuală.

Din perspectivă analitică, bucla OODA subliniază dependențele (dintre actori, dintre actori și mediu etc.) ca element-cheie pentru planificarea strategică, alături de esența temporalității, care definește oportunitatea operaționalizării strategice. Astfel, starea de fapt devine fluidă și este în mod esențial definită de „*necunoscute cunoscute*”, în timp ce analiza evenimentelor devine mai importantă pentru analiza strategică. De fapt, Boyd se întreabă dacă nu cumva *strategia*, așa cum era cunoscută înainte de Războiul Rece, *este complet schimbată acum, fără șanse de reușită*, având în vedere creșterea în importanță a planului tactic și nevoia de adaptare strategică la acesta.

Factorul de influență, în cazul teoriilor lui Boyd asupra strategiei, este redat de schimbarea rapidă a condițiilor caracteristice stării de fapt inițiale, ceea ce, din punct de vedere metodologic, adaugă analizei nevoia de agilitate. În practică, mai mult ca oricând, analiza trebuie să producă atât pentru deciziile de termen lung, cât și pentru cele de termen scurt, punctând detaliile care apar haotice și arătând cum pot (fi folosite pentru) influența strategia națională la nivel operațional, și nu numai.

Factori de influență cognitivă – soluții alternative

Scrierile și prezentările lui John Boyd au condus la reevaluarea operaționalizării strategiei, avându-se în vedere abilitatea acestora de a cauza confuzie și incertitudine în mintea adversarului. Influența lui Boyd, crescândă în anii '70-'80, a rezultat în rescrierea a „*Field Manual 100-5: Operations*” („*Manual de teren 100-5: Operațiuni*”). Prima publicare a acestuia, în 1976, a fost revizuită, iar textul manualului din 1982 a înlocuit conceptul de „*uzură*” (attrition) cu cel de „*manevră*” (manoeuvre), arătând că nu avantajul tehnic, legat de armamentul utilizat este decisiv în luptă, ci *spiritul și voința* adversarului. Astfel, alienarea spirituală, demoralizarea adversarului devin mai eficiente decât decimarea trupelor și distrugerea echipamentelor sale²⁰.

Aceste evoluții au determinat noi idei în ceea ce privește gândirea strategică, în încercarea de a identifica ce este, mai precis, *manevra* în context de planificare și operaționalizare strategică. Edward Nicolae Luttwak²¹ a poziționat manevra drept opusă direct uzurii, fapt ce face ca întreg procesul combativ și operaționalizarea strategică în sine să fie mai puțin despre forța brută a resursei umane și tehnologia folosită și mai mult despre calitatea resursei umane, precum și despre starea psihologică a celor implicați în conflict.

Luttwak vorbește, astfel, despre problema autorității în ceea ce privește procesul de planificare și operaționalizare strategică, acesta conținând ideile existente în discursul lui Boyd. Luttwak subliniază că percepția reprezintă limita cea mai importantă pentru adevărata înțelegere a stării de fapt, în cazul oricărui conflict, iar soluția vine din zona operațională. „*Zona liberă de politică*” lucrează, în situațiile combative, în favoarea comandanților și, în situații complexe, aceștia știu mai bine detaliile referitoare la evaluarea stării de fapt, lucru care influențează în sens pozitiv, cu eficiență sporită, implementarea *buclei OODA*²². Luttwak aduce în discuție și nevoia de a „*lupta pe toate fronturile*”, având în vedere manevrele de tip relațional dintre actori (statali sau nu). Textele sale susțin ideea că, pentru succes

Luttwak
subliniază
că percepția
reprezintă
limita cea mai
importantă
pentru
adevărata
înțelegere a
stării de fapt, în
cazul oricărui
conflict, iar
soluția vine
din zona
operațională.

²⁰ Lawrence Freeman, *op. cit.*, pp. 560-565.

²¹ Edward Nicolae Luttwak este un politolog american care a publicat și consiliat pe teme referitoare la strategia națională a SUA din anii '70 până în prezent. A lucrat la OSD/Net Assessment al SUA și a colaborat la dezvoltarea conceptului de *război de manevră*. El a introdus și conceptul de *nivel operațional al războiului* în doctrina militară americană, în timp ce a lucrat la U.S. Army Training and Doctrine Command.

²² Lawrence Freeman, *op. cit.*, pp. 535-540.

Cel mai important element al modelului propus de Luttwak este inspirat din Clausewitz: „centrul gravitațional”.

În operaționalizarea strategică, obiectivul trebuie să fie exploatarea punctelor slabe ale adversarului (inclusiv prin atac direct), și nu încercarea de a diminua punctele tari ale acestuia. Această abordare are șanse de succes mai ridicate și, deopotrivă, mai rapide, mai ales în cazul în care resursele puse în joc pentru câștigarea cauzei sunt limitate. În esență, aceasta este o cale relativ sigură de urmat pentru succes, în două cazuri: atunci când o acțiune rapidă (de agilitate maximă) e necesară sau atunci când actorul (stat național) care operaționalizează strategia are resurse limitate (din punct de vedere uman, tehnologic, financiar etc.).

În lucrările sale, principala întrebare pe care o lansează Luttwak este legată de definiția „*conflictului limitat*”. Alternativa fiind „*conflict pe scară largă*”, în timp ce detaliile au un impact major asupra strategiei naționale, pentru „*conflictul limitat*” este necesar să se stabilească niveluri ierarhice la care să se operaționalizeze strategia. Aceasta este o metodă pe care Luttwak o consideră eficientă și pentru monitorizarea utilizării politicului în atingerea scopurilor militare și securitare. Cel mai important element al modelului propus de Luttwak este inspirat din Clausewitz: „*centrul gravitațional*”²³. Centralitatea pe care o propune Luttwak este, astfel, „*creierul adversarului*”²⁴ – ca element principal pe care planificarea strategică trebuie să-l aibă în vedere, considerând toate metodele care pot ajuta la producerea șocului și dezordinii, contracarând până la paralizare acțiunile adversarului.

Lucrările lui Luttwak despre strategie aduc în prim-plan procesele cognitive, în timp ce mențin principiile trasate de Boyd. În metodologia analitică, Luttwak se traduce prin importanța pe care o capătă „*conștientizarea stării de fapt*” (situational awareness), care nu se limitează la conturarea stării de fapt, ci îi adaugă acesteia cunoștințele despre vulnerabilități potențiale. Din punct de vedere metodologic, factorul de influență, în acest caz, este faptul că fluiditatea strategică este determinată de procese cognitive, care devin, la rândul lor, dominante în planificarea și implementarea strategiei, ceea ce determină apariția soluțiilor alternative, nestandardizate, pentru problemele contemporane ce țin de conflictele internaționale.

²³ Antulio J. Echevarria II, „*Clausewitz’s Center of Gravity: It’s Not What We Thought*”, *Naval War College Review* LVI, nr. 1, iarna. 2003, pp. 108-123.

²⁴ Lawrence Freeman, *op. cit.*, pp. 547-548.

Evoluția gândirii strategice urmează îndeaproape evoluția societății. Progresul tehnologic descrie, de asemenea, modul în care se definește strategia și modul în care ne luptăm în teren. În timp ce strategia națională și operaționalizarea ei în practică urmează aceiași pași de definiție încă din Antichitate, există elemente particulare care diferențiază, istoric, modul în care acestea arată în practică. Astfel, contextul social existent este elementul definitoriu pentru practica strategică.

Referințe pentru viitor

Trăim într-o lume globală, în sensul în care dispunem de interconectivitate comunicațională nelimitată. Acest lucru este perceput drept un avantaj, având în vedere faptul că oferă oportunitatea de *a ști mai mult*. Totuși, în 2008, am realizat problemele pe care le pune globalizarea, când interconectarea a însemnat vizibil mai multă vulnerabilitate. Pentru sfera securitară a statului și pentru domeniul militar în particular, interconectivitatea înseamnă dependențe crescânde față de exterior, ceea ce, prin definiție, sunt echivalente unor riscuri crescânde de securitate. Chiar dacă, după 2008, naționalismul și neîncrederea în globalizare au crescut, riscurile de securitate nu s-au diminuat.

Din literatura aferentă evoluției gândirii strategice, se poate concluziona că strategia evoluează odată cu societatea. În timp ce acest lucru este, fără doar și poate, adevărat, nu este și o concluzie utilă, având în vedere faptul că lumea nu mai este bipolară, ca în cazul Războiului Rece, iar spectrul *teoriei haosului*, invocată de John Boyd, nu cuprinde doar jocul internațional de putere, ci se extinde și pentru actorii nestatali, care cresc în importanță la nivel global. Conceptual, puterea și stabilitatea internă sunt similare în fața dependențelor față de forțele externe. Noțiunea de *manevră* se coordonează cu cea de vulnerabilitate. Acest lucru înseamnă că provocările contemporane ce țin de metodologia analitică pot fi tratate ca elemente ce pot îmbunătăți procesul de planificare strategică, într-o lume multipolară.

Abordarea cognitivă dezvoltată de Boyd și Luttwak din anii '70 și până astăzi trebuie să fie îmbunătățită prin adăugarea contextului digitalizării profunde și polarizării sociale. Așa cum Rusia a învățat din planificarea și operaționalizarea strategică occidentală și aplică astăzi conflictul moral în regiunea noastră, așa ar trebui să încercăm

*Abordarea
cognitivă
dezvoltată de
Boyd și Luttwak
din anii '70 și
până astăzi
trebuie să fie
îmbunătățită
prin adăugarea
contextului
digitalizării
profunde și
polarizării
sociale.*

Procesele de planificare operațională sunt deja influențate de digitalizare: secvențele de atac se diminuează în spațiul cibernetic, în timp ce elementele politice (inclusiv juridice) nu sunt sincronizate cu realitățile din mediul cibernetic și este din ce în ce mai greu să se contracareze actori care devin dificil de identificat.

și noi dezvoltarea unei operaționalizări agile pentru contracararea influențelor asupra strategiilor naționale. Concomitent cu dezvoltarea capacităților strategice trebuie conștientizat faptul că și alții vor căuta o cale similară – în care agilitatea și dezvoltarea metodelor cognitive de planificare strategică sunt cheia. Ca atare, sunt câteva tendințe care pot fi observate și care vor influența aceste procese. Mai întâi, diferențele dintre mediul urban și mediul rural vor crește – globalizarea a ajutat la dezvoltarea urbanizării, însă viața rurală a rămas mai mult sau mai puțin neschimbată. Acest lucru forțează aplicarea unei strategii operaționale duble – pe de-o parte, trebuie echilibrate cele două medii și, pe de altă parte, trebuie diminuate efectele negative provocate de disparitățile existente.

În al doilea rând, digitalizarea pune o nouă problemă pentru statele naționale. Este acest domeniu sursă de putere sau sursă de vulnerabilitate și cum se redefinesc cele trei dimensiuni ale puterii unui stat-națiune dacă digitalizarea este doar o caracteristică a acestora și nimic mai mult. Răspunsul la această întrebare complexă depinde de modul în care digitalizarea evoluează pentru crearea progresului tehnologic. În mare măsură, acest lucru se referă la modul în care digitalizarea influențează (sau înlocuiește) procesele cognitive caracteristice oamenilor. În același timp, observăm cum procesele de planificare operațională sunt deja influențate de digitalizare: secvențele de atac se diminuează în spațiul cibernetic, în timp ce elementele politice (inclusiv juridice) nu sunt sincronizate cu realitățile din mediul cibernetic și este din ce în ce mai greu să se contracareze actori care este dificil de identificat. Fapt ce complică analiza – se înțelege mai greu care este starea de fapt și atributele acesteia.

Cele două tendințe majore menționate nu influențează strategia națională (grand strategy) direct, ci indirect, având în vedere impactul pe care îl au asupra metodologiei de analiză și asupra modului în care se definesc procesele de operaționalizare a strategiei. Evoluția lor este dependentă de schimbările sociale care se referă, în esență, la evoluția speciei umane și a modului în care oamenii aleg să socializeze, a modului în care se creează rețele integrate și comunități între indivizi. Acest fenomen oferă oportunitatea statelor de a lucra cu cea mai importantă și creativă resursă: populația. Ceea ce face ca statele naționale să fie dependente de două funcții interne: sistemul educațional național și sistemul național de sănătate.

Astfel, provocările pentru planificarea strategică se află din modul în care definim vulnerabilitățile pe termen lung pentru populația statului-națiune, care este din ce în ce mai puțin constrânsă de granițele fizice ale acestuia, dar din ce în ce mai activă (ca sursă și client) în exercitarea funcției securitare a statului, în contextul în care încrederea în beneficiile globalizării scade. În esență, sincronizarea obiectivelor strategice operaționale cu imperatiile strategiei naționale devine din ce în ce mai dificil de realizat, având în vedere influența tehnologiei asupra dezvoltării umane individuale, din punct de vedere fizic, dar și spiritual, moral.

BIBLIOGRAFIE

1. Roger W. Barnett și J.C. Wylie, *Military Strategy: A General Theory of Power Control*, Naval War College Review, vol. 44, nr. 2 , 1991, Art. 14., pp. 134, disponibil la <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol44/iss2/14>.
2. André Beaufre, *Deterrence and Strategy*, traducere de general-maior R.H. Barry, Frederick A. Praeger Publ. House, 1966.
3. Bernard Brodie, *André Beaufre on Strategy – A Review of Two Books*, disponibil la <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/papers/2008/P3157.pdf>.
4. Antulio J. Echevarria II, *Clausewitz's Center of Gravity: It's Not What We Thought*, Naval War College Review LVI, nr. 1, iarna 2003.
5. Craig S. Fleisher, Babette E. Benssousan, *Business and Competitive Analysis*, 2007.
6. Lawrence Freeman, *Strategy – A History*, Oxford University Press, New York, 2013, versiune Ebook.
7. Beatrice Heuser, *The evolution of Strategy*, Cambridge University Press, 2010.
8. Richard M. Leighton, Robert W. Coakley, *Global Logistics and Strategy, 1940-1943*, Center of Military History, U.S. Army, publicat online în 1995 după originalul din 1955, disponibil la https://history.army.mil/html/books/001/1-5/CMH_Pub_1-5.pdf.
9. Tim Marshall, *Prisoners of Geography*, CPI Group, 2016.